

Uşaklı Bir Eşkıya: Acemoğlu Ahmet

DOI NO:10.5578/JSS.7806

Ayhan ÜRKÜNDAĞ¹

Geliş Tarihi: 15.09.2013

Kabul Tarihi:04.12.2015

Özet

Osmanlı Devleti'nin, özellikle 18. yüzyılın ikinci yarısında taşra yönetimi üzerindeki otoritesinin çeşitli nedenlerden dolayı zayıflaması buralarda ayan, voyvoda, mütesellim ismi verilen taşra elitlerinin nüfuz kazanmasına zemin hazırlamıştır. Bu yerel güçlerden bazıları buldukları bölgedeki halk üzerinde baskı kurarak, fazla oranlarda vergi toplayarak kanunlara aykırı davranmışlardır. Hatta içlerinde bazıları devletin emirlerine karşı gelerek, isyan etmişlerdir. Osmanlı Devleti bu tür yerel elit güçleri eşkıya olarak nitelendirerek, ortadan kaldırmak için üzerlerine kuvvetler sevk etmiştir. Bu yerel güçlerden bir tanesi de 18. yüzyılın sonlarına doğru Uşak kazasında ortaya çıkan Acemoğlu Ahmet'tir. İlk olarak devletin resmi temsilcisi olarak görev yapmış, ancak devletin gönderdiği emirleri dinlememesi ve Uşak halkına zulüm etmesinden dolayı devlet tarafından eşkıya olarak ilan edilmiş ve onun üzerine asker gönderilmiştir. Üzerine gönderilen askeri kuvvetleri bozguna uğratan Acemoğlu, bölgede kurmuş olduğu yerel ilişkiler bağı sayesinde uzun süre merkezi yönetimi uğraştırmış; ama bölgenin bir başka yerel elit kuvveti olan Nasuhoğlu tarafından ele geçirilmiş ve öldürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Eşkıya, Acemoğlu Ahmet, Voyvoda, Uşak.

A Bandit from Uşak: Acemoğlu Ahmet

Abstract

Especially in the second half of the 18th Century, Ottoman State's declining authority on provincial governance for several reasons led up to province elites' such as Ayan (Localnotable), Voyvoda (Voivode) and Mütesellim gain domination. Some of these local governors' broke the law by collecting high rate taxes and tyrannizing the people. Also, some of them rebelled by rejecting the state's orders. Ottoman State defined those elite forces as "Eşkıya (bandit)" and sent forces to clear away them. One of those forces' is Acemoğlu Ahmet who appeared in Uşak in the late end of 18th century. At first, He served as the state's official deputy, but later the state declared him as bandit and sent military forces because of not obeying the state's directions and tyrannizing Uşak people. Although he beat the military forces sent to him and troubled the central administration by the help of his

---

¹Öğrt., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, aurkundag@gmail.com

local relations, he was beaten and murdered by another local elite force: Nasuhoğlu.

Keywords: *Ottoman State, Bandit, Acemoglu Ahmet, Voivode, Uşak.*

Giriş

Bu makalenin amacı, 18. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Devleti'nin merkezi yönetimi ile taşrada ortaya çıkmış olan yerel güçler arasında yaşanan ilişkilere dair olan literatüre katkıda bulunmaktır. Küçük bir Anadolu kazasında ortaya çıkmış yerel bir gücün Osmanlı merkezi yönetimine kafa tutmasını ve merkezin bu küçük taşra eliti karşısındaki zayıflığını, Osmanlı merkezinin baş edemediği bu yerel gücü ortadan kaldırmak için diğer taşra güçlerinden nasıl faydalandığı arşiv belgeleri ışığında anlatılmaya çalışılmıştır.

Dilimize Arapça'dan geçen "eşkîya" kelimesi, şaki kelimesinin çoğulu olup sözlük anlamı bedbaht, asi, günahkârdır. Ancak kelime Türkçede anlam değişikliğine uğrayarak daha çok "yol kesen" manasına gelen kâti'ut-tarîk ve "haydut, harami" anlamına gelen muharib kelimelerinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bu sebeple eşkıyalık ve eşkıya, İslam ceza hukukunun klasik sistematüğinde had suçları arasında yer alan "hırabe" suçunun ve suçlusunun Türkçe'deki karşılığını teşkil eder (Bardakoğlu, 1995: 463). Bazen eşkıya kelimesinin yerine celali, eşirra, harami, haramzade, türedi ve haydut gibi kelimeler de kullanılmıştır. Eşkîyalık, genelde silahla veya başka bir yol ile zor kullanmak suretiyle yol kesip baskın yaparak mala, cana zarar vermek, toplum düzeni ve huzurunu bozmak olarak da tanımlanabilir. Eşkîyalığı "bagy"den ayıran fark eşkıyalığın mevcut yönetimi yıkmak amacını taşımamasıdır (Demirci ve Arslan, 2012:17). Eşkîyalık ve eşkıyaların ortaya çıkmasının birçok sebebi bulunmaktadır. Bu sebeplerden merkezi otoritenin zayıflığı ve ekonomik durumun bozukluğu, diğer sebeplere göre daha etkili olmuştur (Yetkin, 2003:1-10).

Osmanlı Devleti'nin 1683 yılındaki başarısız II. Viyana kuşatmasından sonra Avrupalı rakiplerinin saldırıları karşısında mağlup olmuştur. Osmanlı Devleti 1699 senesinde ağır şartları havi Karlofça Antlaşması'nı imzalaması ise taşrada yerel elit güçlerinin yavaş yavaş palazlanmasına zemin hazırlamıştır. Bu yerel elit güçlere "ayan", "voyvoda", "mütesellim" gibi unvanlar verilmektedir. Ortaya çıkışları 16. yüzyıla kadar uzanan bu sınıf, ilk önce iltizam sisteminin 17. yüzyılın sonlarından itibaren ise malikâne sisteminin vermiş olduğu olanakları kullanarak, siyasi askeri ve ekonomik yönden etkilerini artırmışlardır. 18. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin savaş giderlerini karşılamada zorluk çekmesi ve bu durumu atlatmak için

taşranın ileri gelenlerinden asker ve para talep etmesi, başta ayanların ve diğer yerel güçlerin nüfuzlarının hızlı bir şekilde artmasına sebep olmuştur (Özkaya, 1994:59-98). Yeniçeriler'in savaşlarda artık eskisi kadar etkili olmamaları, devleti bu konuda başka alternatifler aramaya sevk etmiştir. Osmanlı Devleti ciddi anlamda ilk kez 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında ayanlardan asker talep etmek zorunda kalmıştır. Bu savaşı takiben 1789-1792 Osmanlı-Rus harbinde daha ciddi anlamda taşradaki yerel güçlere müracaat etmek durumunda kalınmıştır. Devletin taşradaki yerel güçlere olan muhtaçlığının artması, bu güçlerin bazen merkezden gönderilen emirleri dinlememelerine sebep olmuştur (Mc Gowan, 2004:784-787). Aşağıda belgelerle göstermeye çalışacağımız üzere 1790-1791 yıllarında Rusya ile savaş devam ederken Osmanlı Devleti taşradaki büyük ve küçük ileri gelenlerden sürekli olarak belli sayılarda asker talep etmiştir. Emirlerin yerine getirilememesi üzerine de genelde mükerrer emirler gönderilmiştir. Osmanlı Devleti'nin asker talebinde bulunduğu yerel elitler içinde çalışmamızın konusunu oluşturan Uşak Voyvodası Acemoğlu Ahmet de bulunmaktadır.

Uşak, ilk kez Yıldırım Bayezid (1389-1403) zamanında Osmanlı hâkimiyeti altına girmiştir. 1570 yılında tutulmuş olan tahrir defterine göre 12 mahalle ve 2497 nüfusa sahip bir Anadolu kasabasıdır (Özdeğer, 2001:50-64). 1670'li yıllarda Uşak'a gelen Evliya Çelebi, şehirde 8 mahalle ve üstü toprak örtülü 3600 hanenin bulunduğunu söyler. Şehirde sağlam olmayan bir kalenin de varlığından bahsetmekte olan Evliya, şehirde Şeyhülislam, Nakib, Kadı, Kethüdayeri, Yeniçeri Serdarı ve gayet çok âyân olduğunu kaydeder. Bu bilgilerin yanı sıra Uşak kazasının 80 köyünün bulunduğunu, buranın 300 akçelik, Şerif kazası, Gevher Sultan hasası toprağı olduğunu, senelik 10 kese geliri bulunduğunu, buna ilaveten has hâkimine 10 kese daha verildiğini, Kütahya Paşası'nın buraya müdahale edemediğini ve her türlü vergiden muaf olan şirin ve bereketli bir yer olduğunu yazmaktadır (Evliya Çelebi, 2011: 41-43; Özdeğer, 2012: 223).

17. yüzyılın sonlarına doğru Uşak'ın da içinde bulunduğu bazı sancak ve kazalar, has toprağı haline getirildiler ve bunların başına da Sancak Beyi yetkisine de sahip olan Voyvodalar atandı (Özkaya, 2008:208). Voyvoda kelimesi Sırpça kökenli bir kelime olup Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında taşradaki Hıristiyan idareciler için kullanılırdı. Zamanla Osmanlı Türkçesine iyice yerleşmiş ve Müslüman ve gayri-müslim olmasına bakılmaksızın taşradaki bazı idareciler için kullanılmaya başlanmıştır (Adanır, 2002:215; Salzman, 2011: 184). Voyvodalar, devletin ileri gelen kişilerinin haslarını yönettikleri için yetkileri genişti ve iki tuğlu bir paşanın haklarına sahiptiler. Ancak protokol sıralamasında onlardan geride yer almakta idiler (Özkaya, 2008: 208). Osmanlı Devleti'nde bir sancak has

olarak verilmiş ise idaresi de voyvodalığa çevrilir ve has sahibi bir voyvodayı buraya yönetici olarak tayin ederdi. Haslar genelde sarayın ileri gelenlerine özellikle de padişahın yakın akrabalarına verilmekteydi (Özkaya, 1994: 16). Uşak kazası da Padişah III. Selim'in halası Esma Sultan'a tahsis edilmiştir.

Acemoğlu Ahmet ve Faaliyetleri

Acemoğulları ailesinin kökenleri, Uşak'a ne zaman gelip yerleştikleri ve hangi tarihten itibaren bu kazanın ileri gelen aileleri arasına katıldıkları hakkında elimizde kesin bilgiler bulunmamaktadır. Ancak, Yücel Özkaya, Acemoğulları'nın 18. yüzyılın ikinci yarısından önce arşiv belgelerinde nadir olarak görüldüğünü ve Uşak'ta söz sahibi bir aile olmadığını, yüzyılın ikinci yarısında ise ailenin kazada gücünü artırdığını belirtmektedir (Özkaya, 1994:114-115). H. Evâil-i Cemâziye'l-evvel 1202 /M. 08-17 Şubat 1788 tarihli bir mühimme kaydında “*Banaz ahâlîsinin mahzar ve Voyvodası Seyyid Ahmed zîde kadruhunun arzuhâlleri mefhûmlarının hem-şîre-i muhterem Esmâ Sultân zidet-i..? ber-vech-i malikâne uhdesi olan Banaz kazâsını on beş seneden mütecâviz hasâret üzre olan Acemoğlunun oğulları Ahmed ve Mehmed ve İbrahim Kethüdaoğlu*” (BOA, A.DVN.MHM.d, 184, s.240, h.564) ifadesi yer almaktadır. Bu ifade Özkaya'nın görüşünü destekler mahiyettedir.

Acemoğlu ailesinin devlet merkezinin dikkatini çekerek resmi yazışmalarda isimlerinin telaffuz edilmeye başlaması, Acemoğlu İbrahim'in Uşak kazasında bir mütegalibe yani yerel bir zorba olarak ortaya çıkmasıyla tanınmıştır. 1772 yılında Acemoğlu İbrahim'in Uşak Voyvodası olmak için başına topladığı adamlarıyla birlikte bölgede huzursuzluk yaratması üzerine Uşak kadısına ve voyvodasına gönderilen bir emirde tutuklanarak, Kütahya kalesinde kalabend olarak cezalandırılması istenmiştir (BOA, C.ADL, 5737). Acemoğlu İbrahim'in daha sonra bu amacına ulaştığını görmekteyiz. Çünkü 1784 yılında öldürüldüğünde Uşak Voyvodası olduğu anlaşılmaktadır (BOA, A.DVN.MHM.d, 178, s.286, h.858).

Acemoğlu İbrahim'den sonra oğlu Acemoğlu Ahmet, Uşak Voyvodalığı görevine getirilmiştir. Acemoğlu Ahmet'in kesin olarak hangi tarihte Uşak Voyvodalığı'na atandığını tespit edemedik. Bununla birlikte, yukarıda belirtildiği üzere H. 1202/ M. 1788 tarihli bir belgede onun voyvodalığına dair herhangi bir bilgi yer almazken iken H.1204/M. 1789 yılına ait bir mühime defteri kaydında artık kendisinden “*Uşak Voyvodası Acem-zâde Ahmed*” diye söz edilmektedir. Zikrettiğimiz arşiv belgeleri Acemoğlu Ahmet'in 1788 ile 1789 yılları arasında Voyvodalık görevine atandığını ortaya koymaktadır. Acemoğlu ailesiyle ilgili resmi belgelerde olumsuz bir şekilde bahsedilmektedir. Acemoğlu Ahmet, bölgeye zarar

veren kişi olarak nitelendirilmiş; ancak Osmanlı merkezi yönetimi, bu aileyi neden resmi temsilcisi olarak görevlendirmiştir? Bu sorunun cevabı Osmanlı Devleti'nin o günlerde içinde bulunduğu siyasi ve askeri koşullarla ilgilidir.

Osmanlı Devleti, 1774 yılında Rusya ile imzaladığı Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Kırım'ı kaybetmiştir. 1783 yılında Kırım'ın Ruslar tarafından ilhak edilmesi üzerine Osmanlı Devleti, Kırım'ı geri almak için 1787 senesinde Rusya'ya savaş ilan etmiştir. Savaş hazırlıklarının tamamlanmadan savaş ilan edilmesi ve 1788 yılından itibaren Avusturya'nın da Rusya'nın yanında savaşa katıldığını ilan etmesi, Osmanlı Devleti'nin zorlu iki cephede mücadele etmesini mecbur kılmıştır. Rusya cephesinde alınan yenilgiler ve Rusya'nın kendine özgü sebeplerinden dolayı 1790 yılının ilk aylarında iki devlet arasında barış görüşmeleri yapılmış ama bir sonuç alınamamıştır. Prusya'nın baskısından dolayı Avusturya savaştan erken çekilmiş ve Osmanlı Devleti ile 1791 yılında Zıştovi Antlaşması'nı imzalamıştır. Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki savaş devam etmiş ve Osmanlı ağır yenilgiler almıştır. Bu ağır mağlubiyetler, Osmanlı devlet adamlarının Rusya'dan barış istemelerine sebep olmuştur. İki taraf arasında yapılan barış müzakerelerinin sonunda 1792 yılında Yaş Antlaşması imzalanmıştır (Beydilli, 2013:343-347). Osmanlı Devleti'nin 1787-1792 yılları arasında Rusya ve Avusturya İmparatorlukları ile savaş halinde olması ve gittikçe artan asker ihtiyacı, devleti yerel seçkinlerin insafına bırakmıştı. Buna ilaveten ekonomik durumun yeterince iyi olmaması ve merkezi hazinenin, ordunun ihtiyaçlarını karşılayamaması, devletin taşradaki yerel nüfuz sahiplerine müracaat etmesine sebep olmuştur. Bu gelişme taşradaki yerel güçlerin merkez karşısında güçlenmesine olanak sağlamıştır. Osmanlı merkezi içinde bulunduğu bu olumsuz koşullar nedeniyle taşrada etkili gördüğü kişilerden sürekli yardım talep etmiştir. Mühimme Defterlerinde yer alan emirlerden de anlaşılacağı üzere Osmanlı Devleti ayanlardan, mütesellimlerden ve voyvodalardan sürekli asker talebinde bulunmaktadır.

Acemoğlu Ahmet'e Uşak Voyvoda'sı olarak gönderilen bir emirde Güreli-zâde İsmail ile birlikte masraflarını kendileri karşılamak şartıyla beş yüz asker toplayıp Silistre Valisi Vezir Cura-zâde Ahmet Paşa'nın maiyetine gitmesi istenmiştir (BOA, A.DVN.MHM.d, 188, s.108, h.671, tarih 1789). İlerleyen süreçte görev yeri değişikliği olmuş ve ikiliye maiyetlerindeki askerler ile birlikte İsakça'ya gitmeleri emredilmiştir (BOA, A.DVN.MHM.d, 188, s.126, h.844, tarih 1789). Uşak ile birlikte çevre kasaba ve kazalarda savaşabilecek ne kadar yiğit ve bahadır asker var ise bunların hemen savaş alanında paşaların maiyetlerinde yer almaları istenmiş ve bu emre itaat etmeyerek geride kalanların ise cezalandırılacakları belirtilmiştir (BOA, A.DVN.MHM.d, 192, s.22, h.60, tarih 1790). Acemoğlu Ahmet yukarıdaki emirlere itaat konusunda yavaş hareket etmiş olmalı ki

kendisine gönderilen yeni bir emirde bir an önce savaşa yarar süvari askerleri ile birlikte giderek İsakça muhafızı Vezir Osman Paşa'nın maiyetine katılması ve görevinde bir kusur işlememesi konusunda sıkı bir şekilde tembih edilerek bir ihlali söz konusu olur ise Padişahın gazab-ı şâhânesine uğrayabileceği vurgulanmaktadır (BOA, A.DVN.MHM.d, 192, s. 100, h. 314, tarih 1790). Bir önceki emre takiben gönderilen yeni bir emirde ise birkaç gün içerisinde Sadrazam Şerifi Hasan Paşa'nın maiyetine katılması istenmektedir. Acemoğlu, gelen bu emir üzerine kendisinin yolda olduğuna dair bir haber göndermiştir (BOA, A.DVN.MHM.d, 192, s.125, h.411, tarih 1790).

Acemoğlu Ahmet, askerleriyle birlikte görev yerine doğru hareket ettiğini bildirmiş olmasına rağmen merkezi idareye ulaşan haberler, onun hala Uşak'tan ayrılmadığını ortaya koyunca ona tehdit dolu yeni bir emir gönderilerek bir an önce İsakça muhafızı Vezir Osman Paşa'nın askerlerine katılması ve kesinlikle bu son emri yerine getirmesi gerektiği emredilmiştir. Ayrıca Kütahya Mütesellimi Abbas'tan da Acemoğlu'nun yerinden ayrılıp ayrılmadığının kontrol edilmesi istenmiştir. Gelen bu emirin kenarına bir derkenar düşülmüştür. Bu derkenar, Acemoğlu Ahmet'in topladığı askerlerin başına Seyyid Halil Ağa isimli bir başbuğ tayin ederek İsakça tarafına gönderdiğini ortaya koymaktadır. (BOA, A.DVN.MHM.d, 192, s.190, h.606, tarih 1790).

Osmanlı Devleti'nin Rusya karşısında uğradığı başarısızlıklar ve buna bağlı olarak cephede daha fazla askere ihtiyaç duyması, taşraya bu konuda gönderilen emirlerin sayısını artırmış ve taşradaki yöneticilerden kendi bölgelerinde bulunan askerleri başlarındaki zabitlerle birlikte bir an önce ordu tarafına irsal etmeleri istenmiştir. Bu konuda yavaş hareket eden olur ise isimleri ve resimleri birlikte başkente ihbar edilmesi emir edilmiştir. (BOA, A.DVN.MHM.d, 192, s. 202, h. 634, tarih 1790).

Kütahya Mütesellimi Abbas'a gönderilen H. Eva'il-i Zil-kâde 1204/ M. 13-22 Temmuz 1790 tarihli emirde Kütahya bölgesinden gönderilmesi gereken askerlerin orduya ulaşmadığı, bu işten onun sorumlu olduğu ve kusurundan dolayı aksaklık yaşandığı, bundan dolayı kusurunu bir an önce düzelterek askerleri ordu tarafına nakletmesini bu işte kendisine zorluk çıkartan olursa cezalandırılabilirdiği hatta öldürebileceği belirtilerek emrin kendisine ulaştığı tarihten itibaren dört gün içerisinde hiç kimsenin mazeretine bakmaksızın bölgede bulunan askerlerin derhal cepheye sevk edilmesi emredilmiştir (BOA, A.DVN.MHM.d 192, s. 238, h. 725). Arka arkaya bu kadar sert emirlerin gönderilmesi Osmanlı Devleti'nin savaşta yaşadığı zorlukların arttığını ortaya koymaktadır. Ayrıca Acemoğlu

Ahmet'in içerisinde bulunduğu bir kısım yerel görevlinin ordu tarafına asker göndermede çok da istekli olmadığı da ortaya çıkmaktadır.

Yazın sonuna doğru gelinmesinden dolayı padişah yerel yöneticilerden bir an önce kış askerlerini hazırlamaları ve başlarındaki sorumlular ile birlikte Eylül ayının on beşinde Edirne'de hazır olmaları istenmektedir (BOA, A.DVN.MHM.d, 194, s. 9, h. 7, tarih 1790). Uşak Voyvodası'na bu konuda emir gönderilerek savaşa uygun askerleri ile bir an önce hareket etmesi söylenmektedir (BOA, A.DVN.MHM.d, 194, s. 14, h. 118, tarih 1790). Bu arada Mart ayının dokuzunda Avusturya ile bir antlaşma yapılmış ama Rusya ile savaşa devam edilmesinden dolayı yine askerlerin orduya gönderilmesi emredilmiştir (BOA, A.DVN.MHM.d, 194, s. 95, h. 420, tarih 1790) Acemoğlu Ahmet'e de bu emrin benzeri gönderilmiştir (BOA, A.DVN.MHM.d, 194, s. 100, h. 517, tarih 1790). Acemoğlu Ahmet'e gönderilen benzer bir emrin derkenarına düşülen nottan Uşak kazasında üç bayrak ve yetmiş piyade askerinin Halil Ağa'nın başbuğluğunda ordu tarafına irsal edildiği ve Uşak kadısının bu konuda merkezi bilgilendirdiğini öğrenmekteyiz.

1790 senesinin Aralık ayı içerisinde Batı Anadolu bölgesinin en güçlü ayanı olan Karaosmanoğulları'ndan² Hacı Ahmet'e ve Mir Aşireti beyine gönderilen bir emirde Rusya ile savaşın devam ettiğini ve yeni yılda Rusya üzerine bir sefer yapılması planlandığından sefer ayı kabul edilen ruz-ı hızırda taşra yöneticilerinin askerlerini hazırlayarak Haziran ayı öncesinde orduda hazır olmaları talep edilmektedir (BOA, MD 194, s. 227, h. 894, tarih 1790).

Bir önceki emrin bir sureti Uşak Voyvodası Acemoğlu Ahmet'e gönderilmiş ve ondan teçhizatlı sekiz yüz askeri toplayarak sefer zamanında orduda hazır bulundurması istenmiştir. Bu belgenin üst tarafına düşülen bir derkenarda da Ahmet'in adamlarından Süleyman Ağa isimindeki bir kişiyi askerlerinin başına geçirerek ordu tarafına gönderdiğini ve Ahmet'in sunduğu bir arzın içeriğinden de bunların Uşak'tan orduya katılmak üzere hareket ettiklerini görmekteyiz (BOA, MD 194, s.228, h.895, tarih 1790).

Osmanlı merkezi idaresinin ordu için Uşak Voyvodası Acemoğlu Ahmet'ten tam teçhizatlı sekiz yüz asker talep istemesi önemlidir. Çünkü Uşak gibi nispeten küçük bir kazanın yöneticisinin bu kadar çok asker toplayabilme kudretine sahip olduğunu düşünmeleri Acemoğlu'nun gerçekten bölgedeki nüfuzunu ve gücünü göstermektedir.

² 18. yüzyıl başlarında ortaya çıkan ve 1750'lilerden sonra Batı Anadolu'yu neredeyse kontrol altına alan Karaosmanoğulları ailesi için bkz. (Nagata, 1997)

Acemoğlu Ahmet'e gönderilen emirlerde topladığı askerleri ile birlikte bir an önce orduya katılması talep edilmiş, ancak Uşak Voyvodası bu konuda biraz yavaş davranmıştır. Acemoğlu'nun kendisine gelen bu emirleri savsaklayarak Uşak'tan ayrılmamasının sebebi neydi? Bu konuya açıklık getirebilmek için yine Osmanlı arşivindeki kayıtlara müracaat etmek durumundayız.

Karaosmanoğlu Hacı Ahmet'e gönderilen H. Evâil-i Zil-Kâde 1205/ M. 2-11 Temmuz 1791 tarihli bir emirde Uşak Voyvodasının orduya katılmada gösterdiği gevşekliğin sebebi ortaya konmaktadır. Bu belgeye göre Acemoğlu Ahmet, bazı eşkıyaların Uşak kazasına bağlı bazı köylere saldırarak buralarda yaşayan halkı rahatsız ettiklerini ve kendisinden istenen askerleri bir başbuğ ile birlikte ordu tarafına gönderdiğini belirtmiştir. Aynı belgede Karaosmanoğlu'ndan, Acemoğlu Ahmet'in vermiş olduğu bilgilerin doğru olup olmadığını araştırarak elde ettiği bilgileri hemen merkeze göndermesi emredilmiştir (BOA, A.DVN.MHM.d, 196, s. 75, h. 118). Bu belgedeki bilgilere göre Acemoğlu Ahmet kendi bölgesinde zuhur eden eşkıyalara karşı bölgesini korumak istemiştir. Uşak'tan ayrılırsa bölgenin kontrolünü kaybedebileceğini düşünmüş olmalı ki merkezin emirlerine rağmen bölgesinden ayrılmamıştır. Ayrıca Osmanlı merkez yöneticilerinin Acemoğlu Ahmet'e güven duymadıkları da aynı belgeden anlaşılmaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz üzere Uşak kazasında ortaya çıkan ve başlarında Civelek Beğ denen bir kişi bulunan eşkıyalar, bölgedeki köylere saldırarak reyanın devlete ödemesi gereken vergileri ele geçirmişlerdir. Bundan dolayı bölgede vergiler toplanamadığı gibi halk, eşkıyaların saldırılarından perişan olmuş ve huzurları kalmamıştır. Osmanlı merkezi idaresi Karaosmanoğlu ve Acemoğlu'na gönderdiği bir emirle başta eşkıyaların reisi olan Civelek Beğ olmak üzere tüm eşkıyaların yakalanarak gereken cezalarının verilmesini ve halkın bu kötü durumunun ortadan kaldırılmasını istemiş ve birlikte hareket etmelerini bildirmiştir. (BOA, A.DVN.MHM.d, 196, s. 251, h.341, tarih 1791). Ayrıca Uşak Voyvodası Acemzâde'ye gönderilen bir emirde seferler takribiyle ortaya çıkan bazı eşkıyaların halkı rahatsız ettiği ve durumun ortadan kaldırılması için Anadolu Valisi Vezir Hacı Ali Paşa'nın görevlendirildiği belirtilmekte ve valiye gereken yardımın yapılması tembih edilmektedir. (BOA, A.DVNS. MKM. MHM. d. 1, s. 120, h. 368, tarih 1792).

Osmanlı merkezi idaresi yukarıdaki vermiş olduğumuz bilgilerden anlaşılacağı üzere Uşak'ta ortaya çıkan şakilere karşı Acemoğlu Ahmet'ten bölgedeki temsilci olarak bir an önce harekete geçerek eşkıyaların def edilmesini istemektedir. Ancak aynı tarihli bir başka belgede Acemoğlu

Ahmet, padişah tarafından şaki olarak itham edilmiştir. Onun şaki olarak suçlanmasının sebebi ise Anadolu Valisi Vezir El-Hac Ali Paşa'ya gönderilen bir emirde şu şekilde ifade edilmiştir “Uşak Voyvodası Acemoğlu Ahmed ve karındâşı Şahin nâm şakînin seferler takrîbiyle aceze-i ra'yyet haklarında zulm ve ta'addîsinin nihâyeti olmayub merkûmun zulm ve gadrinden fukarâ-yı ra'yyet perîşân-ı hâl ve muztarib-i hâl oldukları sikât-i sahîhâtü'l-kelimât ihbârlarıyla” (BOA,C.DH, 268, tarih 1792;Uluçay,1955:232)³. Yukarıdaki cümlelerden de anlaşılacağı üzere Acemoğlu Ahmet seferler nedeniyle ortaya çıkan otorite boşluğunu kullanarak bölge halkı üzerinde baskı kurarak onların perişan olmalarına sebep olmuş ve bundan dolayı da halk ondan şikâyetçi olmuştur. Aynı belgede Vezir Ali Paşa'dan Acemoğlu ve adamalarının yakalanmasını gereken cezaların verilerek bölgede huzurun yeniden tesis edilmesi istenmektedir.

Vezir Ali Paşa, Acemoğlu Ahmet ile ve yanındaki eşkiyayı yakalamak ve cezalarını vermek için ilk önce kardeşi Osman Beğ komutasındaki askerini Uşak'a sevk etmiştir. Ayrıca Uşak'ın yeni voyvodası Hasan Ağa da Osman Beğ'e yardım etmekle görevlendirilmiştir.

Osman Beğ'in kendi üzerine doğru yürüdüğünü haber alan Acemoğlu ve yanındaki adamlarıyla Banaz kazasının Öksüz isimli köyüne giderek köyde bulunan kuleye yerleşmişler ve köyün çevresine hendekler açarak içine su doldurmak suretiyle bir saldırıya karşı savunmalarını güçlendirmeye çalışmışlardır. Osman Beğ ve emrindeki askerler Öksüz köyüne gelerek kuleyi kuşatarak saldırıya geçmişler; ancak bu saldırı başarısızlıkla sonuçlanmış, Osman Beğ ve askerleri kuşatmayı kaldırarak Kütahya geri dönmüşlerdir. Çok sayıda Osmanlı askerinin kuşatmaya katılmalarına rağmen başarısız olmalarının sebepleri çatışmaya katılanlara sorulduğunda birbirlerini suçlayıcı cevaplar verdikleri görülmektedir. Osmanlı askerinin komutanı olan Osman Beğ başarısızlığını sebebi olarak Uşak halkının askerlerine yeterince yem ve tayinat vermediklerini bundan dolayı askerleri arasında hoşnutsuzluk zuhur ettiğini ve dağıldıkları ifade etmiştir. Voyvoda Hasan'ın adamı ise askerlerin yem ve tayinat konusunda Osman Beğ'in kendi Silahtar'ının görevli olduğunu ve Uşak halkının istedikleri kadar hatta fazlaca tayinat verdiklerini belirtmektedir.

Uşak Voyvodası Hasan'a göre başarısızlığın sebebi Osman Beğ'dir. Çünkü Öksüz köyüne ulaşıldığında kendisinin ve Uşak ahalisinden bazı kimselerin hemen saldırıya geçilmesini istemelerine rağmen Osman Beğ bunu kabul etmeyerek gece, askeri boş yere bekletmiş; işte bu esnada

³ Uluçay, belge numarasını sehven 286 diye okumuştur.

Acemoğlu'nun adamlarından yetmiş seksen tanesi askerlerin arasına karışarak askerlerin dağılmaları için propaganda yapmışlardır. Ayrıca Acemoğlu'nun adamları askerlere yirmi beş bin kuruş dağıtarak askerlerin buldukları yerden ayrılmalarını sağlamışlardır.

Anadolu Valisi Hacı Ali Paşa ise padişaha gönderdiği raporda başarısızlığın sebebini kuşatma devam ederken Acemoğlu ile müttefik olan Sarı Tekeli Kızıl Abdi Aşireti'nin askerlerine arkadan saldırmasına ve aynı anda Acemoğlu ve yanındakilerin kaleden çıkarak huruç hareketi ile askerleri bozguna uğratmalarına bağlamaktadır. Bu çarpışma esnasında otuz at yükü nakit para ve eşya da eşkıyaların eline geçmiştir. Ali Paşa başarısızlığın bir diğer sebebi olarak da Uşak halkının Acemoğlu ile birlikte hareket etmelerini göstermiştir.

Acemoğlu'nun üzerine gönderilen askerlere karşı başarılı olması üzerine Uşak halkı Acemoğlu'nu Uşak'a saldıracağını ileri sürerek Voyvoda Hasan ve askerlerinin Uşak'a girmelerini engellemişlerdir. Bunun üzerine Voyvoda ve Acemoğlu'nun muhalifi olan bazı kimseler Uşak'a sekiz saat mesafede olan Gediz kazasına gitmişlerdir. Uşak'ta yaşayan ve Acemoğulları tarafında yer alan bazı kişiler ise Acemoğlu Ahmet'i Uşak'a davet etmişler ve Uşak kadısı aracılığı ile padişaha bir mesaj göndererek Acemoğlu'nun affedilmesini talep etmişler; eğer bu istekleri yerine getirilmezse "terk-i evtân" tehdidinde bulunmuşlardır. (BOA, C.DH. 10168, 7117, tarih 1793; Uluçay, 1955:239)⁴.

Acemoğulları'na karşı adamlarının başarısız olması üzerine Vali Ali Paşa, padişahın aldığı emir ile birlikte bu meseleyi kesin bir çözüme kavuşturmak için içinde top ve humbara gibi ağır silahların da bulunduğu kalabalık bir askeri birlikle birlikte Uşak'ta bulunan Acemoğulları üzerine yürür. Manisa Kadı Sicili'ndeki bir kayda göre padişah, Ali Paşa'ya Uşak'a vardığında ilk önce neler yapması gerektiği konusunda emir vermektedir. Buna göre Ali Paşa ilk önce Uşak'ı kuşatacak ve halktan Acemoğlu ve yanındakileri canlı veya ölü teslim etmelerini isteyecek ve bu konuyu düşünceleri için halka bir iki gün süre tanıyacaktır. Halk bu isteği kabul ederse vali şehri top atışı ile perişan etmeyecek ve halka dokunmayacaktır. Ancak eşkıyalar teslim edilmez ise vali eşkıyaları ele geçirmek için elindeki tüm gücü kullanacaktır (Uluçay, 1955:237-238).

Ali Paşa, on beş bin askerle Uşak kazasına varmış (Uzun Çarşılıoğlu,1932:153) ama burada Acemoğlu'nu bulamamıştır. Kendisine başta bölgenin güçlü ayan ailesi Karaosmaoğulları ve diğer yerel yöneticilerin gönderdiği bir emirden öğreniyoruz ki Ali Paşa Uşak'a

⁴ Uluçay, belge numarasını sehven 10118 diye okumuştur.

geldiğinde Acemoğlu ile herhangi bir çatışma olmamış ve buradan firar eden Acemoğlu'nun birkaç ay bölgede dolaştıktan sonra bahara kadar Kula kazası sınırlarına dâhil olduğu haberinin kendisine ulaştığını belirtmektedir. (Uluçay,1955:241). Ayrıca Karaosmanoğlu Ahmet'e gönderilen bir emirde Acemoğulları'nın bölükbaşılarının nerede oldukları belirtilmekte, bunların bir an önce yakalanması istenmektedir (BOA, C. ZB, 1652, tarih 1793). Acemoğlu Ahmet ve yanındaki eşkiya grubu büyük bir askeri kuvvetin kendi üzerlerine geldiği haberini almaları üzerine risk almayarak Uşak'tan kaçmışlar ve Acemoğlu'nun akrabası olan Kula Voyvodası İsmail Ağa'nın yanına gitmişlerdir. Burada bir gece dinlendikten sonra İsmail Ağa ile birlikte Mandehora⁵ kazasının Gölde köyüne geçmişlerdir (BOA, C.ML,7856, tarih 1793). Böylece Acemoğlu ve adamlarının belli bir süre daha bölgede saklanma imkânını elde etmişlerdir. Bu da onun yerel ağ bağlantılarının güçlü olduğunun bir kanıtı olabilir.

Bu arada Ali Paşa'nın, Acemoğulları meselesini çözümlenememesi devletin reaya üzerindeki otoritesini zedelediğinden dolayı görevinden az edilmiştir (Uzun Çarşılıoğlu,1932:153;Uluçay:1955:23). Acemoğlu'nu ortadan kaldırma görevi Karaosmanoğulları'ndan Hacı Ömer Ağa ve Hacı Mehmed Ağa'ya verilmiştir. Sadrazamın padişaha sunduğu bilgiden anlaşılmaktadır ki Karaosmaoğulları, Acemoğlu ile adamlarını sıkı bir takibat neticesinde sıkıştırmışlar ve Acemoğlu'nun yanında bulunan meşhur bölükbaşlarıyla birlikte birçok adamlarını yakalayıp kılıçtan geçirmişlerdir. Bu çatışma esnasında Acemoğlu ve yanında üç beş adamı güç bela kurtularak Şaphane tarafına doğru firar etmişlerdir (BOA, HAT, 1385) . Bu çatışmanın nerede vuku bulduğu kesin olarak belli olmamakla birlikte yukarıda adını zikrettiğimiz Gölde köyü yakınlarında olması muhtemeldir.

Osmanlı merkez idaresi Acemoğlu'nu bölgede çok güçlü ve nüfuz sahibi bir kişi olarak görmekte ve 1735-1739 seneleri arasında Batı Anadolu'da Osmanlı Devleti'ni uzun süre meşgul eden meşhur eşkiya Sarıbeğöglü (Ülker, 1989:44) kadar güçlü olduğunu düşünmektedir. Yukarıda künyesini verdiğimiz belgede bu kıyaslama şu şekilde ifade edilmiş “*iş bu Acemoğulları devr-i Mahmûd Hanîde Aydın'da vâkı Honoz nâm mahalde ser-zede-i zuhûr olûb Devlet-i Âliyye'yi haylice işgâl iden meşhûr Sarıbeğöglü gibi kuvvetlû ve etrâflû şekâvet-kârândan olmalarıyla olur olmaz âdem bunların haklarından gelemeyeceği ve beher-hâl anlardan kuvvetlû sahib-i nüfûz ve rızâ-cûy âdemlerin üzerlerine ta'yini lâzım geleceği zâhir olduğundan*” .

⁵ Mendehorya olarak da bilinmektedir. Alaşehir ilçesinin Kemaliye kasabasıdır (Uluçay, 1955:99; Sezen, 2006: 359; Akbayar,2003:116).

Şaphane tarafına giden Acemoğlu ve yanındaki az sayıdaki adamı bölgede daha fazla kaçamamışlar. Simav ile Şaphane arasında bulunan Köpenez köyünde, Gediz ve Simav Voyvodası Nasuhoğlu Nasuh Ağa tarafından H. Recep 1209/M. Ocak 1795 tarihinde yakalanmışlardır⁶. Başları kesilerek, Karaosmaoğulları'na gönderilmiş ve onlar aracılığı ile de başkente gönderilerek burada sergilenmiştir (Uzun Çarşılıoğlu,1932). İstanbul'a Acemoğlu'nun ser-maktu'nu getiren Karaosmaoğulları'nın adamlarına da sadrazam tarafından hediyeler verilerek taltif edilmişlerdir (Uluçay,1955:242-243).

Acemoğlu ve Adamlarının Muhallefatı

Osmanlı Devleti'nde bir devlet memuru çeşitli nedenlerden dolayı görevinden azl edildiğinde, öldüğünde veya öldürüldüğünde muhallefat veya tereke ismi ile anılan sahip olduğu taşınır ve taşınmaz mal varlıklarının bir kısmı ya da tamamına devlet tarafından el konularak kayıt altına alınması söz konusu olabilmekte idi. Yapılan bu işleme “müsadere” ismi verilmekteydi. Yapılan müsadere işleminden devlet önemli gelirler elde ederdi. Özellikle 18. yüzyılın ikinci yarısında müsadere işlemlerinin artması ile devlet hazinesine önemli oranlarda para aktarılmıştır. Bu dönemde iki tarih dikkat çekmektedir. Bunlar 1766-1775 ve 1789-1794 yılları arasındadır. Bu iki dönemde devletin muhallefat gelirleri en yüksek seviyeye ulaşmıştır (Bölükbaşı, 2013:173-175). Her iki tarih arasında da Osmanlı Devleti maliyeti yüksek savaşlar yapmış bundan dolayı mali sıkıntıya düşmüştür. Acemoğlu Ahmet'in ayaklanması ve malvarlığına el konulması bu tarihlerden ikincisine denk gelmektedir. Acemoğlu Ahmet'in ve diğerlerinin terekeleri hakkında bilgi verirken Osmanlı Arşivi'nde tespit edebildiğimiz iki belgeyi kullanmaya çalıştık. Bunlar Cevdet Tasnifi Maliye kısmı 12523 ve 7856 no'lu belgelerdir.

Uşak Voyvodası Acemoğlu Ahmet, devletin resmi temsilcisi olması hasebiyle bir şaki olarak suçlanmasını takiben yakalanması ve cezalandırılması için hemen emirler çıkartılmış ve aynı anda mal varlığının tamamının müsadere edilmesi istenmiştir. Müsadere işlemi için ilk aşamada muhallefatın kaybolması ve yağmalanmasının önlenmesi gerekmektedir. Bunun için Anadolu Valisi Ali Paşa'ya ve Uşak kadısına emirler gönderilerek, Acemoğlu Ahmet'in, kardeşi Kara Şahin'in ve adamlarının Uşak, Banaz ve civar köylerde bulunan tüm malvarlıklarının koruma altına alınması talep edilmiştir. Ayrıca bu iş için merkezden mübaşir sıfatıyla padişahın mutemet adamlarından Hassa Silahşörları Ocağı'na mensup Ali Ağa görevlendirilerek, Uşak'a irsal edilmiştir.

⁶ Nicolae Jorga, kitabında Acemoğlu Ahmet'in 1794 senesinde Karaosmanoğlu Süleyman Paşa tarafından esir alındığını belirtir. (Jorga, 2009)

Ali Ağa, Uşak'a ulaştıktan sonra Uşak kadısı ve şehir halkından güvenilir bazı kimselerle birlikte çalışarak, kimin üzerinde ne kadar taşınır ve taşınmaz mallar olduğunu tespit ederek elindeki deftere bunları kaydetmiştir. Bundan sonra satılabilecek nitelikte olan malları burada bir müzayede düzenlenerek açık artırma yoluyla satılmış ve elde edilen nakit paralar imzalı ve mühürlü deftere kaydedilmiştir. Elde edilen hububatların İstanbul'da ihtiyaç duyulmasından dolayı ilk önce Uşak'tan İzmir İskelesine nakledilmesi ve buradan da gemiler aracılığı ile İstanbul'a ulaştırılması istenmiştir. Daha sonra bundan vazgeçilmiş olmalı ki elde edilen zahirelerin o günkü râyic bedeli üzerinden satılması ve kesinlikle râyic bedelinin altında bir fiyata satılmaması istenmiştir.

Acemoğlu Ahmet ve kardeşi Kara Şahin ile avanelerin Uşak ile Banaz kazaları ve köylerinde tespit edilen malların müzayede sonucunda satılmalarıyla otuz üç bin yüz yetmiş iki (33172) kuruş hâsılat elde edilmiştir. Bunun on dört bin yedi yüz (14700) kuruşu padişahın emri ile H.1206 senesinin iltizam bedeli olarak Darbhane-i Amireye teslim edilmek üzere Kütahya valisinin adamına teslim edilmiştir. Geriye kalan meblağ on sekiz bin dört yüz yetmiş iki (18472) kuruş mübaşir Ali Ağa tarafından ahalinin gözü önünde deftere kaydedilerek imzalanmış ve mühürlenmiştir. Bu miktarların dışında Acemoğlu Ahmet'in Uşak halkına dağıttığı hububatın akçesi olan yedi bin yüz elli dokuz (7159) kuruş ise tahsil edilememiştir. Çünkü borçlu olan reaya kısmın şiddetli geçtiğini bundan dolayı istenilen derece ürün elde edemediklerini ayrıca eşkıyaların köylerdeki bazı hububatı yağmaladığını ifade etmişler ve beş altı aya kadar borçlarını ödeyeceklerini sözünü vererek mübaşire bir temessük vermişlerdir. Uşak ahalisinin avarız vergisi ödemeleri için oluşturulan evkaf-ı avarız defterine kayıtlı beş bin yedi yüz yetmiş sekiz (5778) kuruşluk hınta defteri de mübaşire teslim edilerek İstanbul'a gönderilmiştir. Mübaşir Ali Ağa 18472 kuruşun 250 kuruşunu kendi üzerinde bırakarak, geriye kalan 18222 kuruşu hazineye teslim etmiştir. Osmanlı merkezi Uşak ahalisinde olan alacaklarının tahsili ve satılmayarak geride kalan mallarının satılması için ileriki günlerde yeni bir mübaşir tayin ederek Uşak'a göndermeye karar vermiştir. 33172 guruş hâsılat içerisinde Acemoğlu Ahmet ile Kethüdası Hüseyin'in mallarının satışlarından elde edilen gelir on üç bin dört yüz elli üç (13453) kuruştur.

Acemoğlu'nun firar etmesinden sonra Anadolu Valisi Vezir Ali Paşa'nın ele geçirdiği ve Uşak kadısı ile imzalı ve mühürlü deftere kaydettiği eşyaları incelediğimizde fazla bir eşyanın yer almadığı görülmektedir. Var olan eşyalar ise köhne ve kullanılmış olarak nitelendirilmiştir. Bunlar arasında dikkati çeken büyük ve küçük 325 adet bakır mutfak eşyasıdır. 45 adet kullanılmış yastık ve çeşitli sayılarda şilte, yorgan, seccade, kilim,

alaca, çuka, çarşaf, minder, şamdan, billur kâse, peşkir, şilte için yün, saat ve büyük ayna gibi ev eşyaları bulunmaktadır.

Eşyalar arasında bir adet simli demirsiz tüfek ve 27 adet eski tüfek yer almaktadır. Acemoğlu Uşak'tan firar etmeden önce kullanabileceği tüm silahları yanında götürmüş olmalıdır ki geride eski, kullanma olasılığı düşük olan silahlar bırakmıştır.

Acemoğlu Ahmet gelirinin bir kısmı ile çeşitli dükkânlardan hisse almış ve böylece yatırımlarını değerlendirmeye ve yaygınlaştırmaya çalışmıştır. Uşak kazasının merkezinde bulunan bu dükkân hisseleri şu şekildedir; iki demirci dükkânında hisse, bir ekmekçi dükkânından hisse, bir kahve dükkânından hisse, sağır han arsasından hisse, bahçeden hisse ve menzilden hissedir. Yukarıda vermiş olduğumuz hisseler ve arsalar satılmayan mallar arasında yer almaktadır.

Acemoğlu'nun muhallefatında dikkati çeken konulardan biri ise altı tane Arap cariyesinin bulunmasıdır. Arap cariyelerden biri nikâhlı olduğunu kanıtlaması ile satılmaktan kurtulmuştur. Bir tanesi hasta veya sakat olması nedeniyle satılması için Kütahya'ya gönderileceği ifade edilmiş olsa da daha sonra düşülen bir notta bu arap cariyenin mübaşir Ali Ağa tarafından 250 kuruşa satıldığı ifade edilmiştir. Dört tanesi ise bin kuruşa satılmıştır. Uşak gibi küçük bir şehirde Arap cariyelerin görülmesi ilginçtir. Arap cariyeler genelde ev hizmetleri için kullanılmaktadır. Acemoğlu Ahmet'in bu çok sayıda Arap cariyesinin olması birkaç şekilde açıklanabilir. Birincisi bunlar yatırım amaçlı satın alınmış olabilir. Uşak'ta olmasa bile eyalet merkezi olan Kütahya'da bir köle pazarının var olduğu anlaşılmaktadır. İkincisi, Acemoğlu'nun hanesi ve ailesi çok geniş olmalı ki altı tane Arap cariyeye ev hizmetlerinde kullanılmak için satın alınmış olabilir. Ayrıca Acemoğlu'nun avanelerinden olan Kalın Kilise köyünden Mustafa'nın terekesinde de iki tane Arap cariyeye yer almaktadır.

Acemoğlu Ahmet'in tespit edilen terekesi içerisinde en fazla yer kaplayan mal hinta, şa'ir, mısır hinta'sı, dakîk, yulaf, burçak türü hububatlardır. Hububatların yanı sıra nohut, bulgur ve tarhana önemli miktarlarda yer almaktadır. Hububatlar arasında oran olarak 10659,5 İstanbul kilesi ile hinta ilk sırada yer almakta, onu 6016,5 İstanbul kilesi şa'ir izlemektedir.

Acemoğlu Ahmet, Uşak kazası merkezinde dokuz (9) Müslüman mahallesinden 44 kişiye 663 Uşak kilesi ve Rumlar'ın yaşadığı bir mahalledeki ahaliye 300 Uşak kilesi olmak üzere toplam 963 Uşak kilesi hintayı Avarız-hane vakfi için günün rayiç bedeli olan altı kuruştan

dağıtmıştır. Dağıtılan bu hınta'nın bedeli 5778 kuruştur. Belgede 44 Müslüman ahalinin tek tek isimleri ve ne kadar kile kınta aldıkları belirtilmişken gayri müslim reaya için böyle bir işlem yapılmamıştır. Hınta dağıtımının Acemoğlu'nun elinde olması onun kaza halkı üzerinde etkinlik kurma yollarında biri olmalıdır.

Acemoğlu Ahmet'in malları ile birlikte kardeşi Kara Şahin ve bölükbaşlarının malları müsadere edilerek hazineye aktarılmıştır. Bunların terekeleri de genellikle hububat ve hayvan ağırlıklıdır. Acemoğlu'nun bölükbaşlarının Uşak ve Banaz'ın çeşitli köylerinde ikamet ettikleri görülmektedir ki bu durum Acemoğlu'nun köylerdeki bu adamları vasıtası ile Uşak ve civarında etkili bir organizasyon kurduğunu göstermektedir.

Sonuç

18. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'nin taşradaki otoritesinin zayıflaması, Anadolu ve Rumeli topraklarında çeşitli yerel güçlerin ortaya çıkarak nüfuz kazanmalarına sebep olmuştur. Ayan veya voyvoda unvanlarına sahip olan bu yerel güçler, devletin taşradaki vergilerinin toplanmasında aracılık etmeleri ve savaş zamanlarında ordunun ihtiyacı olan askerleri temin etmelerinden dolayı önemli bir sınıf haline gelmişlerdir. Devlet, ihtiyacı olduğu zaman bu yerel güçlerden faydalanmıştır; ancak kendisi için tehlikeli gördüğü anda ise bunları ortadan kaldırma yöntemini kullanmıştır. Bu yerel güçlerden bir tanesi de Uşak ve çevresinde ortaya çıkan Acemoğlu ailesidir. Başlangıçta aile, devlet tarafından bir mütegalibe olarak nitelendirilse de yukarıda işaret ettiğimiz nedenlerden dolayı bölgede devletin resmi temsilcisi olmuşlardır. 1789-1792 yılları arasında yapılan savaşta devlet Acemoğlu Ahmet'ten sürekli asker talep etmiş; ama Ahmet kendisine gönderilen emirleri uygulamada yavaş davranmıştır. Ayrıca bir kısım Uşak halkının onun zulüm ve baskısından dolayı ondan şikâyetçi olması, Acemoğlu Ahmet'in gözden düşmesine zemin hazırlamıştır. Savaşın sona ermesi ve Osmanlı merkezinin Acemoğlu Ahmet'e ihtiyacı kalmaması, savaş nedeniyle devletin düştüğü ekonomik sıkıntıyı aşmak için çeşitli gelirler yaratma düşüncesi, Acemoğlu'nun ortadan kaldırılma sürecini hızlandırmış; bölgedeki diğer yerel güçlerin yardımı ile Acemoğlu ayaklanması bastırılmış ve merkezi otorite yeniden tesis edilmeye çalışılmıştır.

Kaynakça

1- Arşiv Vesikaları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Mühimme Defterleri (A.DVN.MHM).

Defter No: 178, s. 286.

Defter No: 184, s. 240.

Defter No: 188, s. 108, 126.

Defter No: 192, s. 22, 100, 125, 190, 202, 238.

Defter No: 194, s. 9, 14, 95, 100, 227, 228.

Defter No: 196,s. 75, 251.

Mühimme-i Mektûme Defterleri (A.DVNS.MKM.MHM).

Defter No: 1, s. 120.

Cevdet Tasnifi

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Tasnifi Adliye Belgeleri (C.ADL), 5737.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Tasnifi Dâhiliye Belgeleri (C.DL), 268, 7117, 10168.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Tasnifi Maliye Belgeleri (C.ML), 7856, 12523.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Tasnifi Zabtiye Belgeleri (C.ZB),1652.

Hatt-ı Hümayûn Tasnifi

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hatt-ı Hümayûn Tasnifi (HAT), 1385.

2- Kitap ve Makaleler

AKBAYAR, Nuri. (2003). *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, 2. Baskı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

ADANIR, Fikret. (2002), “Woyvoda”, XI, Leiden: *EI (New Edition)* pp. 215.

BARDAKOĞLU, Ali. (1995), “Eşkıya”, XI, İstanbul: *TDVİA*, ss. 463-466.

BEYDİLLİ, Kemal.(2013), “Yaş Antlaşması”, XXXXIII, Ankara: *TDVİA*, ss. 343-347.

BÖLÜKBAŞI, Ömerül Faruk. (2013), *18. Yüzyılın İkinci Yarısında Darbhâne-i Âmire*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

DEMİRCİ, Süleyman; ARSLAN, Hasan. (2012), *Osmanlı Türkiyesinde Eşkıya Devlet ve Siyaset*, İstanbul: Yalın Yayıncılık.

Evlîya Çelebi Seyahatnamesi (2011), IX, 1. Kitap, (Haz.) Seyit Ali Kahraman, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- JORGA, Nicolae. (2009), *Osmanlı İmparatorluğu*, (Çev.) Nilüfer Epçeli, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- MCGOWAN, Bruce. (2004), “Ayanlar Çağı 1699-1812”, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*. (Ed.) Halil İnalçık ve Donald Quataert, (Çev.) Ayşe Berktaş, vd., İstanbul: Eren Yayınları, ss. 759-884.
- ÖZDEĞER, Mehtap.(2001), *15-16. Yüzyıl Arşiv Kaynaklarına Göre Uşak Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- (2012), “Uşak”, XXXXII, İstanbul: TDVİA, ss. 222-226.
- ÖZKAYA, Yücel. (1994), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖZKAYA, Yücel. (2008) *18. Yüzyılda Osmanlı Topumu*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- SALZMANN, Ariel, (2011). *Modern Devleti yeniden Düşünmek*, (Çev: Ayşe Özdemir). İstanbul: İletişim Yayınları
- SEZEN, Tahir. (2006), *Osmanlı Yer Adları*, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları
- ULUÇAY, M Çağatay. (1955), *18. Ve 19. Yüzyıllarda Saruhan'da Eşkîyalık ve Halk Hareketleri*, İstanbul: Berksoy Basımevi.
- UZUN ÇARŞILIOĞLU, İsmail Hakkı. (1932), *Bizans ve Selçukiyle Germiyan ve Osman Oğulları zamanında Kütahya Şehri*, İstanbul: Maarif Vekâleti Yayınları.
- ÜLKER, Necmi. (1989), “Sarıbey Oğlu'nun İzmir'e Yürüyüşü ve Avrupalı Tüccarlar”, *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı 4, ss. 43-51.
- YETKİN, Sabri. (2003), *Ege'de Eşkîyalık*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.